

ЕКОНОМІКА АГРАРНОГО СЕКТОРА
ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

господарючим суб'єктам слід приділити особливу увагу підвищенню кваліфікації управлінських кадрів і намагатися не ускладнювати управлінський апарат понад реальні потреби управління трансакційними витратами. Розробка конкретних рекомендацій щодо управління трансакційними витратами в діяльності аграрних підприємств є предметом наших подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Coase R. The Nature of the Firm / R. Coase // *Economica* (new series). – 1937. – Vol. 4. – № 16. – P. 386–405.
2. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт. – К. : Основи, 2000. – 198 с.
3. Уильямсон О.И. Экономические институты капитализма. Фирмы, рынки, отношенческая контракция / О.И. Уильямсон. – СПб. : Лениздат; SEV Press, 1996. – 702 с.
4. Архієреєв С.І. Трансакційні витрати в умовах ринкової трансформації : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня док. екон. наук : спец. 08.01.01 «Економічна теорія» / С.І. Архієреєв. – Х., 2002. – 34 с.
5. Шепеленко О.В. Оцінка ефективності управління трансакційними витратами суб'єктів господарювання / О.В. Шепеленко // *Європейський вектор економічного розвитку*. – 2010. – № 2(9). – С. 24–248.
6. Юшак Ж.М. Бухгалтерський облік і контроль трансакційних витрат: теорія і методика : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Ж.М. Юшак. – Житомир, 2010. – 23 с.
7. Базалієва Л.В. Управління трансакційними витратами підприємства : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Л.В. Базалієва. – Харків, 2004. – 24 с.
8. Васильців Т.Г. Концептуальні основи управління трансакційними витратами сектора малого і середнього підприємництва регіону / Т.Г. Васильців, Т.Б. Матолич // *Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект*. – Донецьк, 2011. – Т.1. – С. 57–62.
9. Бонарев В.В. Основні засади управління трансакційними витратами / В.В. Бонарев // *Aktualni vuzmoznosti vedy : materialy VII Mezinarodni vedecko – prakticka conference, Praha*. – Dil. 4. – С. 19–23.
10. Мартинець В.В. Управління трансакційними витратами промислового підприємства : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / В.В. Мартинець. – Суми, 2013. – 25 с.
11. Михайлова Л.І. Управління трансакційними витратами у зовнішньоекономічній діяльності підприємств [Електронний ресурс] / Л.І. Михайлова, Д.В. Королькова // *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. – 2011. – Вип. 3. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/vsna/ekon/2011_3/01.pdf.
12. Сільське господарство Львівщини : статистичний збірник. – Львів, 2012. – С. 52.

УДК 338.43:636(477.83)

Т.Ю. Тимофіїв,

Львівський національний аграрний університет,
м. Дубляни

**ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА
У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Анотація

Проаналізовано основні тенденції розвитку молочного скотарства у Львівській області. Проведено аналіз поголів'я корів, обсягів виробництва молока та середніх надоїв молока на одну корову у динаміці в розрізі категорій господарств. Проведено порівняння продуктивності вітчизняних корів із продуктивністю корів у країнах з розвинутим молочним скотарством. Визначено негативні моменти виробництва молока у домогосподарствах населення. Окреслено загрози, що несе в собі концентрація виробництва молока в агрохолдингах. Обґрунтовано

ЕКОНОМІКА АГРАРНОГО СЕКТОРА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

неспроможність агрохолдингів та домогосподарств населення забезпечити ефективне функціонування молочного скотарства у довгостроковій перспективі. Доведено необхідність формування підприємств середньої ланки як основи розвитку галузі. Обґрунтовано необхідність розвитку крупнотоварних підприємств, спеціалізованих на виробництві молока для подолання проблем молочного скотарства.

Ключові слова: молочне скотарство, поголів'я корів, продуктивність, ефективність, крупнотоварне виробництво, домогосподарства населення, агрохолдинги.

Т.Ю. Тимофіив,

Львовский национальный аграрный университет, м. Дубляны

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МОЛОЧНОГО СКОТОВОДСТВА ВО ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация

Проанализированы основные тенденции развития молочного скотоводства во Львовой области. Проведен анализ поголовья коров, объемов производства молока и средних надоев молока на одну корову в динамике в разрезе категорий хозяйств. Проведено сравнение производительности отечественных коров с производительностью коров в странах с развитым молочным скотоводством. Определены негативные моменты производства молока в домохозяйствах населения. Очерчены угрозы, которые несет в себе концентрация производства молока в агрохолдингах. Обоснована несостоятельность агрохолдингов и домохозяйств населения обеспечить эффективное функционирование молочного скотоводства в долгосрочной перспективе. Доказана необходимость формирования предприятий среднего звена как основы развития отрасли. Обоснована необходимость развития крупнотоварных предприятий, специализированных на производстве молока для преодоления проблем молочного скотоводства.

Ключевые слова: молочное скотоводство, поголовье коров, производительность, эффективность, крупнотоварное производство, домохозяйства населения, агрохолдинги.

Tetyana Y. Tymofiiv,

Lviv national agrarian university, Dublyany

TRENDS OF THE SUCKLING CATTLE BREEDING DEVELOPMENT IN LVIV REGION

Annotation

The basic tendencies of the development of dairy cattle breeding in Lviv region are analysed. The analysis of the population of cows, production of milk and middle milk yields volumes on the cow in dynamics and in the cut of categories of economies is conducted. The productivity of the domestic cows and the productivity of the cows in the countries with the developed suckling cattle breeding are compared. The negative moments of the milk production in the households are defined. Threats of the concentration the milk production in the agroholdings are outlined. Insolvency of the agroholdings and the households to provide the effective functioning of the suckling cattle breeding in a long-term prospect is explained. The necessity of forming the middle link enterprises as bases of the development of industry is proved. The necessity of the development of the highly-commodity enterprises specialized on the of milk production for solving the problems of suckling industry is proved.

Keywords: suckling cattle breeding, population of cows, productivity, efficiency, highly-commodity production, household, agroholdings.

Постановка проблеми. Молочне скотарство є важливою галуззю сільського господарства України. Від її розвитку безпосередньо залежить

ефективність функціонування молокопродуктового підкомплексу, який виконує низку завдань, серед яких основним є забезпечення продовольчої безпеки держави. Молочне скотарство України та регіонів сьогодні переживає кризовий стан, зумовлений низкою факторів, серед яких варто виділити помилки при реформуванні сільського господарства, загальну кризу сільського господарства, що виникла при переході до ринкових умов, відсутність належного державного регулювання тощо.

Зважаючи на важливість молочного скотарства для української економіки, актуальним завданням сьогодення є пошук шляхів виходу з кризи, що у свою чергу потребує детального вивчення та аналізу сучасних тенденцій розвитку молочного скотарства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі розвитку молочного скотарства в Україні присвячено багато праць видатних вітчизняних науковців. Значна увага приділяється розробці програм подолання кризи молочного скотарства. Зокрема, П. С. Березівський [1], Г. В. Черевко [2], А. Македонський [3], В. О. Цимбал [4] вважають, що для успішного розвитку необхідна кооперація виробників молока. Ю. Губені [5] наголошує на необхідності нової концепції молочного скотарства, як і сільського господарства.

Проблеми ефективності молочного скотарства знаходять своє відображення у працях О. А. Біттера [6], П. С. Березівського, С. І. Канцевича [7, 8].

Основні тенденції розвитку молочного скотарства на Львівщині детально виствітлені у дослідженнях Х. І. Цвайг [9]. Проте глибина та актуальність окресленої проблеми вимагає постійного моніторингу й аналізу динаміки та стану розвитку молочного скотарства в області з врахуванням сучасних тенденцій.

Формування цілей статті. Метою нашого дослідження є аналіз сучасних тенденцій розвитку молочного скотарства у Львівській області.

Виклад основного матеріалу. Молочне скотарство є однією з провідних галузей сільського господарства Львівщини, яка традиційно була лідером з виробництва молока. Частка Львівщини у загальному обсязі виробництва молока в усіх категоріях господарств у 2012 році становить 5,5%, а область займає 3 місце в рейтинговому списку, поступаючись лише Вінницькій та Полтавській областям.

Незважаючи на те, що Львівщина є одним з лідерів з виробництва молока, ситуація в молочному скотарстві є доволі складною. Молока у 2012 році вироблено 620,7 тис. тонн, що на 8,9 тис тонн (на 1,4%) менше попереднього року, у тому числі у господарствах населення – на 11,5 тис. тонн менше (на 1,9%). Виробництво молока на 95,9% зосереджене

**ЕКОНОМІКА АГРАРНОГО СЕКТОРА
ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

у господарствах населення. Частка області у загальному обсязі виробництва молока в Україні за 2012 рік зменшилась із 5,7% до 5,5% [10, с. 9]. З кожним роком зменшується поголів'я корів в усіх категоріях господарств. Детальніше інформацію про стан молочного скотарства наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

**Динаміка виробництва молока та поголів'я корів
у Львівській області***

Роки	Поголів'я корів, тис. голів			Виробництво молока, тис. тонн		
	Усі категорії господарств	Сільськогосподарські підприємства	Господарства населення	Усі категорії господарств	Сільськогосподарські підприємства	Господарства населення
2003	288,5	16,6	271,9	1000,2	33,1	967,1
2004	261	14,8	246,2	958,9	31,8	927,1
2005	235,4	14,3	221,1	930,4	31,2	899,2
2006	215,1	13,7	201,4	892,3	28,8	863,5
2007	192,1	11,6	180,5	813,4	24,3	789,1
2008	177,7	10,7	167	731,3	23,7	707,6
2009	171,7	10,8	160,9	682,5	24,7	657,8
2010	161,7	9,8	151,9	656,2	22,9	633,3
2011	155,9	9,4	146,5	629,6	23,1	606,5
2012	152,4	9,2	143,2	620,7	25,7	595
2012 у % до 2011	97,8	97,9	97,7	98,6	111,3	98,1

*Розраховано і складено за даними [10, 11].

З таблиці 1 бачимо, що поголів'я корів постійно скорочується. У 2012 році, порівняно з попереднім, поголів'я корів в усіх категоріях господарств зменшилось на 2,2%, а порівняно з 2003 роком скорочення склало 47,2%. Зменшення майже вдвічі поголів'я корів відбулось як в сільськогосподарських підприємствах, так і в домогосподарствах населення. Таке стрімке скорочення поголів'я корів є гострою проблемою молочного скотарства та загрозою продовольчій безпеці, адже від чисельності поголів'я корів безпосередньо залежать обсяги виробництва молока. Варто зазначити, що з 2010 року скорочення поголів'я є вже не таким стрімким, що свідчить про незначне покращення ситуації, однак негативна тенденція до зменшення чисельності поголів'я зберігається.

Загальний обсяг виробництва молока у 2012 році порівняно з 2003 роком зменшився на 37,95%. Щодо ситуації в молочному скотарстві в останні роки, то у 2012 році порівняно з попереднім обсяг виробництва молока у всіх категоріях господарств зменшився на 1,4%, однак це відбулось за рахунок скорочення обсягу виробництва молока у домогосподарствах населення. А сільськогосподарські підприємства, навпаки, демонструють тенденцію до

**ЕКОНОМІКА АГРАРНОГО СЕКТОРА
ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

збільшення. Обсяг виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах області у 2012 році є на 11,3%, або на 2,6 тис тонн більшим за обсяг виробленого молока у 2011 році. Звичайно, прогнозувати збереження позитивної тенденції на перспективу ще рано, однак зростання, що спостерігаємо останні два роки, вже є великим плюсом.

Також останніми роками прослідковується позитивна тенденція до зростання продуктивності корів у динаміці (таблиця 2).

У господарствах населення продуктивність корів є дещо вищою, ніж у сільськогосподарських підприємствах. В усіх категоріях господарств зберігається тенденція до зростання середніх надоїв молока в динаміці, однак порівнюючи з країнами з розвинутим молочним скотарством продуктивність вітчизняних корів залишається все ще досить низькою. Для порівняння – у США середній річний надій на корову сягає 10 тис. кг молока, в Європі – 7 тис., Канаді – 8 тис. [10].

Таблиця 2

Динаміка середніх надоїв молока від однієї корови, кг*

Роки	Усі категорії господарств	Сільськогосподарські підприємства	Господарства населення
2003	3146	2013	3207
2004	3345	2467	3386
2005	3590	2753	3628
2006	3821	2605	3882
2007	3816	2297	3895
2008	3837	2655	3895
2009	3873	3111	3909
2010	3861	2930	3906
2011	3927	3202	3961
2012	4009	3635	4026
2012 р. у % до 2011	102,1	113,5	101,6

*У розрахунку на поголів'я корів на початок року; складено і розраховано за даними [10, 11].

Сьогодні виробництво молока у Львівській області в основному зосереджено у домогосподарствах населення. Незважаючи на позитивні тенденції розвитку виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах, їх роль в області залишається досить низькою. Така ситуація вимагає змін, адже основна концентрація виробництва молока в домогосподарствах населення несе в собі багато загроз і є причиною багатьох проблем не тільки молочного скотарства, а й усієї молочної галузі загалом.

В Україні сьогодні склалась ситуація, коли виробництво сільськогосподарської продукції (в тому числі й молока) зосереджується в двох полярних сегментах – дрібних домогосподарствах населення та крупних агрохолдингах. У Львівській області ще нема яскравого проявлення такої ситуації в молочному скотарстві, однак ця тенденція набула значного

*ЕКОНОМІКА АГРАРНОГО СЕКТОРА
ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ*

поширення в країні, тому не можемо оминати її в наших дослідженнях. Вважаємо, що ні домогосподарства населення, ні крупні агрохолдинги не можуть забезпечити відродження молочного скотарства на довгострокову перспективу. Неспроможність дрібних одноосібних виробників проявляється у відсутності можливостей, в тому числі і фінансових для розвитку бізнесу (зокрема для використання досягнень науково-технічного прогресу); у неможливості забезпечити відповідну якість виробленої продукції та низькій пристосованості до змін ринкового середовища. Щодо крупних агрохолдингів, то їхня діяльність спрямована на отримання якомога вищого прибутку, часто за рахунок агресивного використання ресурсів, у них відсутня зацікавленість у соціальному розвитку регіону. Переважно вони займаються розвитком високорентабельних та експортоорієнтованих галузей сільського господарства. Тому зосередження виробництва молока в агрохолдингах не забезпечить відродження та ефективного функціонування молочного скотарства у довгостроковій перспективі. До того ж, така дуалізація виробництва несе в собі багато прихованих загроз.

Вважаємо, що подібно до того як основою суспільства є середній клас, так і основою молочного скотарства має стати проміжна ланка між агрохолдингами та роздрібленими одноосібними товаровиробниками. Такою основою ми бачимо розвиток великотоварних підприємств, що спеціалізуються конкретно на виробництві молока. Зокрема, це можуть бути об'єднання існуючих сільськогосподарських підприємств з метою укрупнення і здійснення спільної діяльності або кооперація дрібних фермерів між собою чи з сільськогосподарськими підприємствами.

Великотоварні сільськогосподарські підприємства здатні забезпечити стабільний успішний розвиток молочного скотарства за рахунок: ширших фінансових можливостей; зменшення собівартості виробленої продукції, використання ефекту масштабу; підвищення якості завдяки належній первинній обробці молока, відповідним санітарно-гігієнічним умовам на молочних фермах та зниженню частки людської праці у технологічному процесі виробництва; підвищення продуктивності корів внаслідок закупівлі високопродуктивної племінної худоби та збалансованої і раціональної годівлі корів.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Молочне скотарство Львівщини сьогодні перебуває у кризовому стані.

Основними показниками, що характеризують стан молочного скотарства, є чисельність поголів'я, обсяг виробництва молока та середній надій на 1 корову. Проаналізувавши ці показники в динаміці, робимо висновок, що стан молочного скотарства Львівщини погіршується з кожним роком. Скорочується чисельність поголів'я корів в області, а отже й обсяги виробництва молока.

Слід відзначити і позитивні тенденції – підвищення продуктивності корів та збільшення обсягу виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах у 2011 та 2012 роках. Однак, незважаючи на ці позитивні зрушення, ситуація в молочному скотарстві регіону залишається кризовою і потребує негайного комплексного вирішення.

Ускладнює важке становище молочного скотарства концентрація виробництва молока у домогосподарствах населення. Вважаємо, що для його відродження та успішного розвитку у довгостроковій перспективі необхідне формування проміжної ланки підприємств між агрохолдингами та одноосібними селянськими господарствами.

Перспективою подальших наукових пошуків є поглиблене дослідження кооперативних процесів як засобу сприяння розвитку підприємств «середнього класу» в аграрному секторі української економіки, зокрема в молочному скотарстві.

Список використаних джерел:

1. Березівський П. С. Відродження галузі скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області : оцінка, проблеми, прогнози / П.С. Березівський // Економіка АПК. – 2010. – № 2. – С. 15–20.
2. Черевко Г. В. Конкурентоспроможність молокопереробних підприємств в умовах членства України в СОТ : монографія / Г.В. Черевко, П.С. Березівський, Д.Г. Черевко. – Львів : Укр. бестселер, 2011. – 168 с.
3. Македонський А. В. Шляхи відродження молочного скотарства на Харківщині / А.В. Македонський, Р.О. Петренко, М.І. Єнін // Економіка АПК. – 2010. – № 11. – С.14–18.
4. Цимбал В. О. Шляхи подолання кризи у молочній галузі / В.О. Цимбал // Агроінком. – 2010. – № 1–3. – С. 21 – 28.
5. Губені Ю. Е. Агробізнес у системі організації сільського господарства / Ю.Е. Губені // Економіка АПК. – № 7. – 2009. – С. 34–38.
6. Біттер О. А. Криза вітчизняного тваринництва: наслідки і шляхи подолання / О.А. Біттер // Фінансова система України : збірник наукових праць. – Острог : Видавництво НаУ «Острозька академія», 2006. – Вип. 8. – ч.1. – С. 355–364.
7. Канцевич С. І. Економічна ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Харківської області / С.І. Канцевич // Економіка АПК. – 2009. – № 11. – С. 88–91.
8. Канцевич С. І. Підвищення економічної ефективності виробництва молока / С.І. Канцевич // Економіка АПК. – 2010. – № 5. – С.23–28.
9. Цвайг Х. І. Розвиток виробництва та промислової переробки молока у Львівському регіоні : монографія / Х.І. Цвайг. – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 136 с.
10. Тваринництво Львівщини : статистичний збірник. – Львів, 2012. – 144 с.
11. Тваринництво Львівщини : статистичний збірник. – Львів, 2011. – 138 с.

УДК. 631.11

М.В. Щурик, д.е.н.,
Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького,
м. Івано-Франківськ

НЕІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВІДТВОРЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ АГРАРНОГО СЕКТОРА: СИСТЕМНІ СУПЕРЕЧНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Анотація

Досліджується сучасна організація земельного господарства в аграрному секторі. Зазначається, що за відсутності професійних засад до організації процесів використання, збереження, покращення та охорони сільськогосподарських земель вітчизняний аграрний сектор